

Katarzyna Palka

Aspiracje życiowe (edukacyjno-zawodowe) młodzieży wiejskiej oraz ich środowiskowe uwarunkowania

---

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 22, 97-115

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Aspiracje życiowe (edukacyjno-zawodowe) młodzieży wiejskiej oraz ich środowiskowe uwarunkowania

Life aspirations (educational and professional) of rural youth and their environmental conditions

Wprowadzenie

Wartość wykształcenia na przestrzeni wielu lat miała różną rangę, różne też powody decydowały o tym jak wysoko było cenione. Niejednokrotnie stawało się środkiem do osiągnięcia innych celów takich jak: wysoka pozycja społeczna, dobra praca, uzyskiwanie wysokich dochodów, czy realizacja własnych zainteresowań. Na wykształcenie patrzy się obecnie jak na inwestycję w przyszłość. Im wyższe wykształcenie, tym większe szanse w życiu. Studia wyższe są dziś dla zdecydowanej większości młodzieży naturalnym etapem kształcenia, postrzeganym jako życiowa oczywistość.

Zdaniem H. Bednarskiego edukacja jest jedną z najważniejszych dziedzin działalności ludzkiej. Współczesna rzeczywistość sprawia, że istnieje możliwość tworzenia niezliczonej ilości form i poziomów nauczania. Jest to związane z upowszechnioną w Unii Europejskiej koncepcją tworzenia społeczeństwa wiedzy, czyli społeczeństwa informacyjnego. Powstaje zupełnie inna, nieznana dotąd rzeczywistość społeczna, w której każdy człowiek powinien odnaleźć swoje miejsce¹.

Obserwujemy nowe wyzwania edukacyjne, które stoją przed współczesną młodzieżą. Nie wszyscy młodzi ludzie mają jednak szansę odpowiednio przygotować się do funkcjonowania w szybko zmieniającym się świecie. Środowisko, w którym żyją, w sposób znaczący determinuje ich aspiracje edukacyjne i szanse życiowe.

¹ H. Bednarski, *Edukacja wielokulturowa dla globalizującego się świata*, w: *Edukacja ustawiczna dorosłych w europejskiej przestrzeni kształcenia z perspektywy polskich doświadczeń*, red. M. Pakuła, A Dudak, Lublin 2009, s. 30.

W literaturze przedmiotu niejednokrotnie podkreślano, że zróżnicowanie poziomu aspiracji młodzieży i dostępu do wykształcenia było ściśle związane ze środowiskiem życia (miasto–wieś). Samo zamieszkiwanie na wsi niosło ze sobą wiele barier utrudniających zdobycie wyższego wykształcenia. Procesy przeobrażeń społeczno-kulturowych polskiej wsi wynikające m.in. z transformacji ustrojowej, przyniosły w środowiskach wiejskich wiele zmian. Obecnie polskie wsie tworzą obraz bardzo zróżnicowany, różne są warunki życia na terenach wiejskich. Wiele zależy od poziomu urbanizacji wsi, odległości od miasta czy zamożności gminy. Dzisiejsza wieś znacznie różni się od dawnej tradycyjnej, jednak nadal obserwuje się niższy poziom aspiracji edukacyjnych młodzieży z tego środowiska oraz utrudnienia związane z ich realizacją.

W latach dziewięćdziesiątych XX w. odnotowano znaczny wzrost poziomu aspiracji edukacyjnych młodzieży pochodzącej zarówno z terenów miejskich, jak i wiejskich, jednak równocześnie można było dostrzec różnice w ich poziomie między młodzieżą z tych dwóch środowisk. Obecnie poziom aspiracji młodzieży utrzymuje się na wysokim poziomie.

Od wielu lat obserwuje się także istnienie nierówności w dostępie do edukacji dzieci i młodzieży ze środowiska wiejskiego. Wskazują na to badania chociażby M. Kozakiewicza (1973)², Z. Kwiecińskiego (1980)³, R. Borowicza (2000)⁴, M. Szamańskiego (2004)⁵, B. Matyjas (2012)⁶. Młodzież ze środowiska wiejskiego na przestrzeni wielu lat napotykała na szereg barier utrudniających zdobycie wyższego wykształcenia.

Niewątpliwie obserwujemy wyraźny wzrost poziomu wykształcenia Polaków, jak również wzrost poziomu aspiracji młodzieży także ze środowiska wiejskiego, jednak warto zwrócić uwagę na kolejny pojawiający się problem – dostęp do tzw. dobrego wykształcenia. Obecnie liczy się nie tylko poziom, ale również jakość wykształcenia potwierdzona odpowiednim dyplomem prestiżowej uczelni. Coraz większego znaczenia nabierają również dodatkowe kwalifikacje potwierdzone ukończeniem np. studiów podyplomowych, a także znajomość języków obcych i nowoczesnych technologii informacyjnych.

Środowisko wiejskie, które jest często ubogie w infrastrukturę kulturalno-oświatową, nie stwarza odpowiednich warunków do rozwoju zainteresowań

---

² M. Kozakiewicz, *Barriere awansu poprzez wykształcenie*, Warszawa 1973.

³ Z. Kwieciński, *Drogi szkolne młodzieży a środowisko*, Warszawa 1980.

⁴ R. Borowicz, *Nierówności społeczne w dostępie do wykształcenia. Casus Suwalszczyzny*, Olecko 2000.

⁵ M. Szamański, *W poszukiwaniu drogi. Szanse i problemy edukacji w Polsce*, Kraków 2004.

⁶ B. Matyjas, *Dzieciństwo na wsi. Warunki życia i edukacji*, Kraków 2012.

młodzieży. Zamieszkiwanie na wsi nie pomaga w kształtowaniu dodatkowych kompetencji, młodzież nie czuje się odpowiednio przygotowana do życia w nowoczesnym świecie szybkich zmian.

Najistotniejsze znaczenie w dokonywaniu wyboru drogi życiowej przypisuje się rodzinie. Czynnikiem środowiska rodzinnego, które w znaczący sposób wpływają na aspiracje edukacyjne dzieci z terenów wiejskich oraz ich szanse życiowe, są: wykształcenie i charakter pracy rodziców (także brak pracy), sytuacja materialna rodzin, umiejętności pedagogiczne i znajomość potrzeb dzieci oraz aspiracje rodziców wobec wykształcenia ich dzieci. Rodziny z terenów wiejskich dostrzegają znaczenie wykształcenia i coraz częściej starają się, aby ich dzieci zdobyły dyplomy uczelni wyższych. Zdają sobie sprawę, że dobre wykształcenie zwiększa szanse życiowe. Jednak warunki życia rodzin wiejskich, a w szczególności sytuacja materialna, znacznie różnią się od warunków, w jakich żyją rodziny w miastach.

Warto również wspomnieć o szkole w środowisku wiejskim. Mam tu na myśli nie tylko dostęp, rozmieszczenie szkół czy zapewnienie dojazdu, ale również jakość ich pracy związaną z organizowaniem zajęć dodatkowych, odpowiednim wyposażeniem i przygotowaniem kadry pedagogicznej. Niepokojące jest odnotowywane przez Centralną Komisję Egzaminacyjną zjawisko niższych wyników nauczania osiągniętych przez uczniów ze szkół na wsiach (w porównaniu do uczniów ze szkół w miastach) nie tylko w testach gimnazjalnych, ale przede wszystkim w egzaminach końcowych po szkole podstawowej. Ponadto stale obserwuje się proces zamykania szkół na terenach wiejskich (choćby skala tego zjawiska jest znacznie mniejsza niż w latach dziewięćdziesiątych XX w.), wciąż istnieją także duże potrzeby związane z zapewnieniem dostępu do edukacji przedszkolnej.

Warunki rozwojowo-edukacyjne dzieci na wsi, niewątpliwie uległy poprawie jednak nadal nie dorównują miejskim, a co więcej w związku z nowymi wyzwaniami edukacyjnymi wieś ciągle nie może dogonić miasta. Pojawienie się społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy pociąga za sobą konieczność stałego rozszerzania i aktualizacji zdobytej wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. W obecnych czasach dostęp do edukacji i wiedzy jest wyznacznikiem szans życiowych. Wykształcenie może nie jest gwarantem sukcesu, ale stało się koniecznością, czynnikiem niezbędnym przeciw wykluczeniu społecznemu. Należałoby zastanowić się, w jaki sposób zapewnić młodzieży ze środowiska wiejskiego możliwości zrealizowania ich aspiracji edukacyjnych oraz jakie podejmować działania w celu zmniejszania nierówności szans edukacyjnych.

Uwarunkowania determinujące aspiracje edukacyjne i zawodowe młodzieży

W ostatnich dwóch dekadach XX w. zaobserwowano wyraźny wzrost poziomu aspiracji młodzieży, a w konsekwencji również wzrost wykształcenia Polaków. Było to związane z tak zwanym boorem edukacyjnym. Kontynuowanie nauki po ukończeniu szkoły podstawowej – w ostatnich latach po gimnazjum – stało się sprawą dość powszechną.

Dla przybliżenia poziomu aspiracji młodzieży pochodzącej ze środowiska wiejskiego i miejskiego posłużę się wynikami badań własnych przeprowadzonych w roku szkolnym 2007/2008 w gimnazjach na terenie województwa świętokrzyskiego. Badaniom poddano 541 gimnazjalistów klas III i ich rodziców – 272 uczniów z gimnazjów położonych na terenach wiejskich i 269 z gimnazjów położonych w miastach⁷. Celem prowadzonych badań była próba poznania aspiracji młodzieży gimnazjalnej zarówno z terenów wiejskich, jak i miejskich, a także poznanie środowiskowych uwarunkowań kształtowania się aspiracji. W badaniach wykorzystana została metoda sondażu diagnostycznego, a w jej ramach technika ankiety oraz analizy dokumentów.

Na podstawie uzyskanych wyników zaobserwowano, że w badanej grupie gimnazjalistów wysoki poziom aspiracji deklarowało 57,35% badanych ze środowiska wiejskiego i 79,18% ze środowiska miejskiego. Średni poziom aspiracji zaobserwowano u 35,29% badanych uczniów ze wsi i 14,87% z miasta, natomiast niski poziom aspiracji deklarowało 7,35% uczniów ze wsi i tylko 5,95% z miasta. W środowisku wiejskim gimnazjaliści o wysokim poziomie aspiracji stanowili mniej liczną grupę niż ich rówieśnicy z miasta. Odwrotnie jest natomiast w przypadku średniego poziomu aspiracji, gdzie uczniowie ze środowiska wiejskiego stanowili liczniejszą grupę niż uczniowie ze środowiska miejskiego. W przypadku niskiego poziomu aspiracji różnica między badanymi z obu środowisk była niewielka – wyniosła niewiele ponad 1%. Warto jednak podkreślić, że w badanej grupie gimnazjalistów zarówno ze środowiska miejskiego, jak i wiejskiego większość uczniów (92,65% badanych ze wsi i 94,05% badanych z miasta) zamierzała zdobyć wykształcenie przynajmniej na poziomie średnim⁸.

---

⁷ Taki dobór próby ma oczywiście swoje ograniczenia odnośnie do możliwości uogólniania uzyskanych wyników na całą populację adolescentów w Polsce, gdyż badania przeprowadzone były jedynie na terenie województwa świętokrzyskiego.

⁸ K. Palka, *Uwarunkowania aspiracji życiowych uczniów gimnazjów wiejskich i miejskich*, Kielce 2010, s. 192.

Dokonując analizy wyborów zawodów preferowanych przez badanych uczniów, zaobserwowano, że spośród 272 badanych gimnazjalistów z terenów wiejskich (województwa świętokrzyskiego) największa grupa aspirowała do zawodów wymagających wyższego wykształcenia (informatyk – 26 badanych dokonało takiego wyboru, prawnik – 17 badanych i ekonomista – 15 badanych). Żadna z badanych osób nie wybrała zawodu rolnika⁹.

Analizie poddano również wybory wartości dokonywane przez badaną młodzież ze wsi i z miasta. Zaobserwowano, że wiedza i wykształcenie oraz praca zawodowa są wysoko cenione przez gimnazjalistów. Zarówno uczniowie ze wsi jak i z miasta najwyżej cenią sobie udane życie rodzinne (96,11% łącznej grupy badanych), na drugim miejscu w opinii badanych uczniów z miasta (84,75%) i na trzecim w opinii badanych ze wsi (75,36%) znalazła się pasjonująca praca zawodowa. Dla gimnazjalistów ze środowiska wiejskiego większe znaczenie ma natomiast wiedza i wykształcenie (80,88% badanych), która znalazła się na drugim miejscu, natomiast dla uczniów z miasta ma nieco mniejsze znaczenie i znalazła się na trzecim miejscu (75,83% badanych). Kolejne miejsca zajęły w opinii badanych takie wartości jak: wygodne życie, majątek i wysoka pozycja materialna, realizacja wartości moralnych, życie pełne zmian i mocnych wrażeń, wysokie stanowisko i kierowanie innymi ludźmi, zaangażowanie w pracę użyteczną społecznie, wnoszenie nowych wartości do kultury, udział w działalności politycznej. Warto dodać, że majątek i wysoka pozycja materialna znalazły się na dość wysokim piątym miejscu wśród wybieranych jedenastu wartości. Szczegółowej analizie poddano dwie wartości: edukacyjne i związane z pracą. Zaobserwowano, że obie te wartości mają duże znaczenie dla badanej młodzieży. Badani uczniowie ze środowiska wiejskiego częściej wyrażali pozytywny stosunek do wartości, jaką jest zdobycie wykształcenia, niż ich rówieśnicy z miasta¹⁰.

W przeprowadzonych badaniach podjęto próbę określenia zależności między różnymi uwarunkowaniami: biopsychicznymi (osobowościowymi), środowiskowymi, szkolnymi i społecznymi, a poziomem aspiracji badanych uczniów. Z przeprowadzonych analiz wynika, że czynnikami silnie różnicującymi deklarowane aspiracje edukacyjne i zawodowe gimnazjalistów są przede wszystkim uwarunkowania środowiska zamieszkania oraz uwarunkowania rodzinne, takie jak: wykształcenie i charakter pracy rodziców, sytuacja materialna rodzin oraz aspiracje rodziców wobec kształcenia ich dzieci. Uczniowie ze

⁹ Tamże, s. 144.

¹⁰ K. Palka, *Środowisko wiejskie jako wyznacznik aspiracji edukacyjnych i zawodowych gimnazjalistów*, w: *Ku dobrej szkole*, t. 2, red. C. Plewka, Radom 2009, s. 261–262.

środowiska wiejskiego prezentowali niższy poziom aspiracji niż ich rówieśnicy z miasta. Spośród czynników szkolnych zaobserwowano istnienie zależności istotnej statystycznie między wynikami testu gimnazjalnego a aspiracjami badanych oraz między uczestnictwem w zajęciach pozalekcyjnych i pozaszkolnych a poziomem aspiracji badanych uczniów. Trzeba zaznaczyć, że badani gimnazjaliści ze środowiska wiejskiego uzyskali niższe wyniki niż uczniowie z miasta.

Młodzi ludzie ze środowiska wiejskiego widzą swoją przyszłość raczej poza wsią. Współczesna wieś nie jest obszarem zamkniętym. Młodzież m.in. za pośrednictwem mediów obserwuje jak inni młodzi ludzie dzięki wykształceniu osiągają sukces, uzyskują dobra pracę i realizują zainteresowania, dlatego swoją przyszłość widzą często w mieście, nie tylko w kraju, ale często także za granicą.

Obecnie również rodzice coraz częściej pragną wyższego wykształcenia dla swoich dzieci. Według danych CBOS z 2009 r. wykształcenia wyższego (zawodowego lub co najmniej magisterskiego) pragnęło dla swoich synów 93% mieszkańców dużych miast (powyżej 501 tys. mieszkańców) i 82% mieszkańców wsi¹¹, co z jednej strony wskazuje na wysokie aspiracje rodziców, z drugiej jednak ukazuje nadal istniejące różnice w poziomie aspiracji między społecznościami z tych dwóch środowisk.

Czynnikami istotnymi z punktu widzenia szans życiowych dzieci i młodzieży są najczęściej uwarunkowania rodzinne takie jak: sytuacja materialna i pozycja społeczno-zawodowa rodziców, kapitał kulturowy rodzin (wykształcenie rodziców, udział w kulturze, posiadanie księgozbioru, częstość czytania, korzystanie z nowoczesnych technologii, czy udział w kształceniu ustawicznym), a także świadomość pedagogiczna i aspiracje rodziców. Wymienione czynniki są również ważnym determinantem osiągnięć szkolnych uczniów. Zdaniem I. Bialeckiego niezależnie od sposobu opisu i pomiaru, odkąd bada się nierówności edukacyjne, nieodmiennie poziom osiąganego wykształcenia zależy mniej lub bardziej od pochodzenia społecznego, od sytuacji rodzinnej ucznia. Przy czym warunkowanie szans na kształcenie przez pochodzenie, przez dom wydaje się silniejsze niż przez szkołę¹².

Pomocy w wyrównywaniu szans edukacyjnych najpilniej potrzebują dzieci pochodzące z rodzin o niskim kapitale kulturowym, z niskimi aspiracjami

---

¹¹ CBOS, *Aspiracje i motywacje edukacyjne Polaków w latach 1993–2009. Komunikat z badań*, Warszawa 2009, s. 8.

¹² I. Bialecki, *Nierówności edukacyjne, badania, polityka*, w: *Wartości, polityka, społeczeństwo*, red. M. Zahorska, E. Nasalska, Warszawa 2009, s. 297.

edukacyjnymi. Nadal najczęściej takich rodzin zamieszkuje tereny wiejskie, na których kumuluje się szereg niekorzystnych zjawisk ulokowanych w rodzinie, szkole czy w środowisku lokalnym.

Możliwości i szanse na realizację aspiracji

Zastanawiając się nad możliwościami i szansami na realizację deklarowanych aspiracji młodzieży ze środowiska wiejskiego (często o wysokim poziomie), chciałabym zasygnalizować jedynie pewne zjawiska, które obserwuje się od wielu lat, oraz te nowe, z którymi mamy do czynienia stosunkowo od niedawna, mogące stanowić bariery w dostępie do odpowiedniego poziomu i jakości edukacji, co związane jest z szerszą problematyką „nierówności oświatowych” czy „wyrównywania szans edukacyjnych”.

Równość szans edukacyjnych może być określana w dwóch aspektach. Pierwszy z nich polega na przyznaniu edukacji statusu wartości uniwersalnej, która bez warunków i ograniczeń powinna być dostępna każdemu. W drugim sensie równość szans to kategoria organizacyjno-ekonomiczna. Oznacza ona powinność organów państwa lub innych powołanych do tego instytucji, do takiego zorganizowania systemu oświatowego i uruchomienia takich mechanizmów jego funkcjonowania, dzięki którym nikt nie będzie natrafiał na bariery i przeszkody w korzystaniu z dowolnego szczebla edukacji, niezależnie od jakichkolwiek dyspozycji i właściwości osobniczych lub środowiskowych poza indywidualnymi możliwościami intelektualnymi. Od dawna dominuje pogląd, że mieszkańcy wsi mają gorsze możliwości kształcenia, co przy niskim poziomie wykształcenia ludności wiejskiej stanowi jedną z ważniejszych barier budowania gospodarki opartej na wiedzy i wprowadzania funkcji pozarolniczych na polską wieś¹³.

Uwarunkowania środowiska zamieszkania

Samo zamieszkiwanie w środowisku wiejskim niesie za sobą pewne utrudnienia w dostępie do instytucji kulturalno oświatowych stwarzających możliwości rozwijania zainteresowań młodzieży, ale także do poradnictwa pedagogiczno-psychologicznego czy również specjalistycznej opieki medycznej. Nie

---

¹³ A. Nowak, *Bariery dostępu do edukacji ludności wiejskiej a reforma edukacji*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” z. 9, Rzeszów 2006, s. 459–469.

oznacza to, że tego dostępu nie ma. Jest on jednak na wielu terenach wiejskich w różnym stopniu ograniczony. Nadal obserwuje się w wielu gminach wiejskich ograniczony dostęp do Internetu, który w obecnych czasach stanowi również jedno ze źródeł wiedzy. Możliwości jego wykorzystania (w pozytywnym sensie) są bardzo duże. Młodzież mieszkająca na wsiach położonych w dużym oddaleniu od miast, od placówek edukacyjnych i kulturalnych mogłaby korzystać z edukacji również przy pomocy Internetu (tzw. kształcenie na odległość), z tym, że niestety właśnie na tych terenach dostęp do niego jest najbardziej utrudniony.

J. Chrzanowska wyróżnia trzy grupy czynników, które powodują, że ogólny stan rozwoju oświaty i kultury na wsi przedstawia się mniej korzystnie niż w mieście. W skali miasto–wieś są to: zróżnicowania ekonomiczne, zróżnicowania społeczno-kulturowe i zróżnicowania w rozwoju systemu oświaty¹⁴. Młodzież ze środowiska wiejskiego odróżnia od ich rówieśników z miasta liczba bodźców, które pomagałyby myśleć o przyszłości. Brak im w środowisku pozytywnych wzorów ludzi młodych, którym się udało osiągnąć sukces, co w konsekwencji może stanowić czynnik kształtowania się niższych aspiracji życiowych tej młodzieży.

Na wielu terenach wiejskich nadal trudno o miejsca, w których dzieci i młodzież mogłyby w ciekawy sposób wykorzystywać wolny czas i jednocześnie rozwijać swoje zainteresowania i kształtować aspiracje życiowe. W Raporcie *Edukacja małych dzieci. Standardy, bariery, szanse* zwraca się uwagę na problem pustki pozaprzedszkolnej i pozaszkolnej¹⁵.

Warto również zwrócić szczególną uwagę na upowszechnianie kształcenia na etapie przedszkolnym. Głównie przedszkola i szkoły podstawowe powinny kompensować ewentualne środowiskowe nierówności rozwoju. Przede wszystkim ważny jest dostęp do tych instytucji, który na wielu terenach wiejskich jest jednak nadal utrudniony ze względu na zbyt małą liczbę placówek. Stan ten jednakże ulega stopniowej poprawie. Jak wskazują dane Głównego Urzędu Statystycznego, w roku szkolnym 2010/2011 w grupie wiekowej 3–6 lat wychowaniu przedszkolnemu podlegało 69,9% dzieci (wobec 67,3% rok wcześniej). W miastach do placówek uczęszczało 83,6% dzieci (wzrost o 2,1 pkt. proc.), a na wsi 51,2% (wzrost o 3,0 pkt. proc.). Przedszkola stanowiły 46,1% wszystkich

¹⁴ I. Chrzanowska, *Zaniedbane obszary edukacji – pomiędzy pedagogiką a pedagogiką specjalną*, Kraków 2009, s. 52 i nast.

¹⁵ A. Giza (red.), *Edukacja małych dzieci. Standardy, bariery, szanse*, Fundacja Rozwoju Dzieci J. A. Komeńskiego, Warszawa 2010, s. 30.

placówek wychowania przedszkolnego. Większość przedszkoli zlokalizowana była w miastach (67,1%). Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych stanowiły 47,4% wszystkich placówek i dominowały na wsi (76,3% wszystkich istniejących)¹⁶. Dane te wskazują na pozytywne zmiany w upowszechnianiu edukacji przedszkolnej na terenach wiejskich, niemniej jednak warto zaznaczyć, że istnieją nadal duże potrzeby w tym względzie.

Znaczącym wsparciem w podejmowaniu inicjatyw związanych z organizowaniem opieki przedszkolnej są fundusze europejskie. Istnieje możliwość przystępowania do konkursów unijnych dotyczących wyrównywania szans edukacyjnych i uzyskiwania środków finansowych na zorganizowanie opieki przedszkolnej w środowisku wiejskim. Wiele z podejmowanych inicjatyw wpłynęło pozytywnie na objęcie większej liczby dzieci edukacją przedszkolną. Niestety są również sygnały świadczące o zamykaniu niektórych oddziałów czy placówek po wyczerpaniu środków unijnych pozyskanych na ten cel.

Kolejnym niekorzystnym zjawiskiem utrudniającym dostęp do edukacji jest zmniejszająca się stopniowo liczba szkół podstawowych na wsiach. W roku szkolnym 2009/2010 na obszarach wiejskich zmniejszyła się o 10% w porównaniu do roku 2003/2004 (ubyły 1053 szkoły podstawowe)¹⁷. Likwidacja szkół wiejskiej powoduje wydłużenie czasu dotarcia dzieci do placówki położonej w innej miejscowości, zmniejsza także możliwość korzystania z oferty zajęć pozalekcyjnych. Udział dzieci w tych zajęciach bywa często ograniczony rozkładem jazdy gimbusów lub innych środków transportu.

Uwarunkowania rodzinne

Niezwykle ważne zarówno w kształtowaniu aspiracji młodzieży, jak i w stwarzaniu możliwości ich realizacji jest środowisko rodzinne, a w szczególności takie jego uwarunkowania jak: wykształcenie rodziców, sytuacja materialna rodziny (w tym także np. zasoby domowej biblioteczki), umiejętności pedagogiczne rodziców czy aspiracje rodziców wobec wykształcenia ich dzieci.

¹⁶ GUS, *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010/2011*, Warszawa 2011, s. 58–59 na www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/e_oswiata_i_wychowanie_2010-2011. [16.07.2012].

¹⁷ GUS, *Syntetyczna charakterystyka polskiej wsi w świetle statystyki publicznej*, w: *Potencjał obszarów wiejskich szansą rozwoju*, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, „Biuletyn Forum Debaty Publicznej” 2011/6, Warszawa 2011, s. 18, na <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/potencjal-obszarow-wiejskich-szansa-rozwoju>, [10.09.2012].

Jak już wspomniano, pomimo tego że niewątpliwie obserwujemy wzrost poziomu wykształcenia naszego społeczeństwa, to jednak nadal wyraźnie widać różnice w jego poziomie między mieszkańcami miast i wsi. W 2010 r. wykształceniem wyższym legitymowało się 9,3% mieszkańców obszarów wiejskich, podczas gdy w miastach – 23,6% (średnio w kraju 18,1%)¹⁸. Ta sytuacja jest nadal niekorzystna dla mieszkańców wsi, gdyż z jednej strony ogranicza ich szanse na rynku pracy, z drugiej zaś stanowi czynnik determinujący niższy poziom aspiracji i szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze wsi.

W wielu rodzinach ze środowiska wiejskiego brak jest odpowiednich wzorców związanych ze zdobywaniem wykształcenia. Warto w tym miejscu zwrócić również uwagę na nowe wyzwanie edukacyjne, jakim jest m.in. korzystanie z kształcenia ustawicznego. Jak wskazują dane Diagnozy Społecznej, w środowisku wiejskim udział mieszkańców w kształceniu ustawicznym ma charakter marginalny. Dla przykładu można podać, że w 2009 r. blisko 3,8% kobiet ze wsi w wieku 30–39 lat było aktywnych edukacyjnie (3,3% w 2007 r.) w porównaniu z 1,8% mężczyzn (2% w 2007 r.)¹⁹. Rodziny ze środowiska wiejskiego zdobywanie wykształcenia czy też uzupełnianie go odnoszą najczęściej do własnych dzieci, rzadko angażują się sami w różne formy edukacji. Nie dostrzegają jeszcze w dostatecznym stopniu znaczenia kształcenia ustawicznego, nie stanowią w związku z tym odpowiedniego wzorca dla swoich dzieci.

Trudna sytuacja materialna wielu rodzin zamieszkujących tereny wiejskie zawsze stanowiła i stanowi nadal barierę utrudniającą dostęp do odpowiedniego wykształcenia. Pomimo obserwowanego wzrostu aspiracji edukacyjnych zarówno rodziców, jak i dzieci, wiele rodzin nie jest w stanie zapewnić odpowiednich warunków do ich realizacji. Utrudniony dostęp do bezpłatnych zajęć dodatkowych w środowisku wiejskim, związany z brakiem infrastruktury kulturalno-oświatowej w pobliżu miejsca zamieszkania czy ze słabą ofertą szkoły, powoduje, że dzieci z tych terenów mają mniejsze możliwości rozwijania swoich zainteresowań i dodatkowego zdobywania wiedzy. Ponadto organizowanie zajęć płatnych, które coraz częściej obserwujemy w ostatnich latach, również może stanowić barierę w ich dostępie dla dzieci z rodzin borykających się z trudną sytuacją materialną. Jak wskazują dane CBOS z 2010 r., możliwość

---

¹⁸ GUS, *Szanse edukacyjne na obszarach wiejskich*, w: *Potencjał obszarów wiejskich szansą rozwoju*, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, „Biuletyn Forum Debaty Publicznej”, 2011/6, Warszawa 2011, s. 69. na <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/potencjal-obszarow-wiejskich-szansa-rozwoju>, [15.03.2012].

¹⁹ *Diagnoza społeczna*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2009, s. 90–91.

korzystania z dodatkowych zajęć edukacyjnych i ogólnorozwojowych jest silnie uwarunkowana wielkością miejscowości, w której mieszkają uczniowie, wykształceniem rodziców i oceną warunków materialnych gospodarstwa domowego. Na wsi 23% badanych deklaruowało, że przynajmniej jedno z ich dzieci uczęszcza lub będzie uczęszczać w bieżącym roku szkolnym na zajęcia dodatkowe w szkole lub poza szkołą, w mieście średniej wielkości od 20 do 100 tys. mieszkańców – 32%, w mieście powyżej 500 tys. mieszkańców – 61%²⁰. Rodzice, których sytuacja materialna jest dobra, częściej inwestują nadwyżki finansowe w pozaszkolne zajęcia czy korepetycje, a rodziny borykających się z trudną sytuacją materialną, zamieszkujących często tereny wiejskie, na to nie stać.

Jak twierdzi B. Kołaczek, „na nierówność szans dzieci i młodzieży w dostępie do edukacji w Polsce wskazuje zróżnicowanie wydatków na ten cel, uczestnictwo w odpłatnych zajęciach [...]. Poziom wydatków rodzin na edukację koreluje ze statusem społeczno-ekonomicznym rodziny pochodzenia, z poziomem wykształcenia rodziców, zamożnością mierzoną poziomem dochodów oraz z miejscem zamieszkania, w szczególności w podziale na duże miasta i małe miasto oraz wieś”²¹. Im bardziej uczeń, o którego troszczą się rodzice, wyróżnia się dodatkową wiedzą czy umiejętnościami, tym bardziej demotywuje to ucznia z gorszego środowiska. Może on mieć poczucie klęski i obniżać swoje aspiracje, ponieważ wynikają one także z porównywania z innymi. Ponadto, jak zauważa P. Forma, „odczuwanie własnej sytuacji jako gorszej niż sytuacja rówieśników prowadzi do stopniowej izolacji środowiskowej i ograniczenia kontaktów z kolegami”²².

Ważną kwestią wydaje się również podniesienie świadomości rodziców względem konieczności uczestniczenia ich dzieci w zajęciach pozalekcyjnych czy podejmowania edukacji przedszkolnej, co niewątpliwie oddziałuje korzystnie na rozwój dzieci i zwiększa ich szanse edukacyjne. Utrudniony dostęp do placówek przedszkolnych, zajęć pozalekcyjnych nie stanowi jedynej przyczyny tego, że udział w nich dzieci z terenów wiejskich jest tak mały. Ważne w tym względzie jest również to, aby rodzice dostrzegli taką potrzebę i częściej po-

²⁰ CBOS, *Wydatki rodziców na edukację dzieci. Komunikat z badań*, Warszawa 2010, s. 6–7.

²¹ B. Kołaczek, *Inwestycje w młode pokolenie i zasada równych szans w polityce rodzinnej i edukacyjnej*, „Polityka Społeczna” nr 8/2007, s. 33.

²² P. Forma, *Rodzina wielodzietna jako środowisko wychowawczo-edukacyjne. Diagnoza i możliwości wsparcia (na przykładzie województwa świętokrzyskiego)*, Kraków 2011, s. 61.

syłali dzieci na różnego typu zajęcia, nie tylko te obowiązkowe, ponieważ jak zwraca uwagę T. Pilch, zajęcia pozalekcyjne i placówki wychowania pozaszkolnego nazywane są placówkami wspomagającymi rozwój, a ich rola w przełamywaniu barier psychicznych, rozbudzaniu aspiracji edukacyjnych oraz promowaniu sprawności i umiejętności ogólnorozwojowych jest bardzo duża²³.

Uwarunkowania szkolne aspiracji życiowych

Zapewnienie dostępu do różnych form kształcenia (nie tylko obowiązkowego) nie jest jedynym czynnikiem różnicującym szanse edukacyjne uczniów. Ważne są takie elementy jak: standard techniczny szkół i innych placówek podejmujących działania edukacyjne, wyposażenie, liczba nauczycieli i ich kwalifikacje oraz oferta edukacyjna, które składają się na właściwą jakość kształcenia.

Nadal obserwuje się zjawisko zróżnicowanych wyników nauczania uzyskiwanych przez uczniów ze środowiska wiejskiego i miejskiego na niekorzyść uczniów ze szkół wiejskich. Różnice te wyraźniej widać na końcu szkoły podstawowej (w sprawdzianach przeprowadzanych w klasie szóstej) niż w testach gimnazjalnych. Dane CKE dotyczące wyników sprawdzianów w klasie szóstej szkoły podstawowej wskazują, że średni wynik, jaki uzyskali uczniowie z miast powyżej 100 tys. mieszkańców wyniósł 26,41 (na 40 punktów możliwych do zdobycia), natomiast uczniowie ze wsi otrzymali średnio 23,50 punktów. Jest to poniżej średniej krajowej, która wyniosła 24,56²⁴. W egzaminie gimnazjalnym najbardziej zróżnicowane wyniki uczniów ze względu na miejsce zamieszkania zaobserwowano w części matematyczno-przyrodniczej. Różnica pomiędzy średnią w dużych miastach (25,77) a średnią w szkołach wiejskich (22,93) jest wyraźna²⁵.

Niższe wyniki osiągnięte przez uczniów ze środowiska wiejskiego mogą obniżać ich poziom aspiracji edukacyjnych oraz stanowić utrudnienie w dostaniu się do wybranej szkoły gimnazjalnej lub średniej. W konsekwencji młodzież ze wsi częściej podejmuje studia na kierunkach tradycyjnych, które nie prowadzą do

---

²³ T. Pilch, *Spory o szkołę. Pomiędzy tradycją a wyzwaniem współczesności*, Warszawa 1999, s. 76.

²⁴ CKE, *Osiągnięcia uczniów kończących szkołę podstawową w roku 2010. Sprawozdanie ze sprawdzianu 2010*, Łódź 2010, s. 7, na www.cke.edu.pl, [18.06.2011].

²⁵ GUS (2011), *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010/2011*, s. 114–115, na www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/e_oswiata_i_wychowanie_2010-2011. [16.07.2012].

„konkretnego” zawodu, tam, gdzie jest prostsza procedura rekrutacyjna i mniej chętnych. W renomowanych uczelniach młodzież wiejska stanowi 21% studiujących, w nowych, zajmujących dalekie miejsca rankingowe lub nieuwzględniane w rankingach, 35%²⁶. Młodzi ludzie ze wsi częściej niż z miasta powątpiewają w szanse realizacji deklarowanych celów życiowych. Daje tu o sobie znać stygmat miejsca pochodzenia, będący elementem socjalizacji w rodzinie²⁷. Zdaniem J. Domalewskiego upowszechnienie kształcenia na poziomie średnim przyczyniło się co prawda do zwiększenia szans młodych mieszkańców wsi na naukę w liceach ogólnokształcących czy technikach, to jednak należy podkreślić, że są to szkoły „drugiej kategorii” – o niższym poziomie wymagań i nauczania, cieszące się mniejszą popularnością²⁸. Nowym zjawiskiem, które pojawia się obecnie, jest nierówność w dostępie do prestiżowych uczelni (także szkół średnich), czy też do kierunków studiów przez nie prowadzonych.

Warto również zwrócić uwagę na obserwowane w ostatnich latach zjawisko różnicowania się szkół, segregacji międzyszkolnych, analizowane przez R. Dolatę²⁹. W sytuacji obserwowanych niższych wyników osiąganych przez uczniów z terenów wiejskich dostęp do gimnazjum położonego w pobliskim mieście (które cieszy się dobrą opinią wśród lokalnej społeczności) może być utrudniony.

Chociaż przyczyny niższych wyników osiąganych przez uczniów z terenów wiejskich i niższego poziomu ich aspiracji edukacyjnych często lokują się poza szkołą i są związane z uwarunkowaniami rodzinnymi – ze statusem społeczno-ekonomicznym³⁰, to jednak warto zadbać o to, aby szkoły na terenach wiejskich nie utrwały, czy też nie pogłębiały tych nierówności. Na szkole wiejskiej często spoczywa ciężar kompensowania braków środowiskowych zwłaszcza tym uczniom, którzy pochodzą z rodzin o niskim SES, których w środowisku wiejskim odnotowuje się więcej niż w miastach.

---

²⁶ K. Szafraniec, M. Boni (red.), *Raport Młodzi 2011*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, s. 112, na http://kprm.gov.pl/Mlodzi_2011_alfa.pdf, [12.09.2011].

²⁷ J. Domalewski, *Szanse edukacyjne na obszarach wiejskich – głos w debacie*, w: *Potencjał obszarów wiejskich szansą rozwoju*, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, „Biuletyn Forum Debaty Publicznej”, 2011/6, Warszawa 2011, s. 152, na <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/potencjal-obszarow-wiejskich-szansa-rozwoju>, [15.03.2012].

²⁸ J. Domalewski, *Drogi szkolne młodzieży wiejskiej i wiejskiej – uwarunkowania i konsekwencje*, w: *Rocznik Lubuski*, t. 34, cz. 1, red. E. Narkiewicz-Niedbalec, Zielona Góra 2008, s. 51.

²⁹ R. Dolata, *Szkoła – segregacje, nierówności*, Warszawa 2008.

³⁰ K. Konarzewski, *Osiągnięcia szkolne polskich trzecioklasistów w perspektywie międzynarodowej*, Warszawa 2012, s. 65.

Niejednokrotnie w literaturze przedmiotu wskazywano, że system szkolny odtwarzał istniejące poza szkołą nierówności społeczne (Z. Kwieciński, 1980)³¹, (M. Szymański, 1996)³². Wydaje się prawdopodobne, że dobre warunki pracy szkoły (zwłaszcza podstawowej) oraz zapewnienie wysokiej jakości kształcenia może przyczynić się do wyrównania braków środowiskowych i poprawić wyniki uzyskiwane przez uczniów oraz poziom ich aspiracji edukacyjnych. Należy również zadbać o odpowiednią jakość edukacji przedszkolnej, gdyż pojawiają się sygnały świadczące o tym, że niektóre inicjatywy podejmowane w ramach alternatywnych form edukacji dzieci nie dbają wystarczająco dobrze o warunki i jakość tej edukacji.

Zdaniem I. Białeckiego „w Polsce podział zasobów szkolnych nie jest równy. Warunki nauczania tworzone przez system szkolny, określające dostęp do wiedzy nie są jednakowe dla wszystkich uczniów. Co więcej – są na ogół lepsze dla tych, którzy mają także bardziej sprzyjające rozwojowi środowisko rodzinne”³³. Działania zmierzające do zapewnienia odpowiednich warunków kształcenia skierowane zastały głównie na gimnazja, natomiast wiele szkół podstawowych boryka się często z wieloma problemami w tym względzie. Warto zwrócić większą uwagę na wcześniejsze etapy edukacji – przedszkola i szkoły podstawowe, ponieważ od jakości ich pracy często zależą dalsze losy edukacyjne dziecka. Ważne jest nie tylko zapewnienie odpowiedniego wyposażenia szkół podstawowych w środki dydaktyczne, także te nowoczesne technologie, w sprzęt komputerowy z dostępem do Internetu, ale istotne jest przede wszystkim właściwe i umiejętne ich wykorzystanie. Konieczne jest w związku z tym przygotowanie nauczycieli do efektywnego wykorzystywania tych zasobów.

Współczesną młodzież z terenów wiejskich charakteryzuje największe dotychczasowe mentalne zbliżenie do młodzieży miejskiej. Nie znaczy to, że znika specyfika wiejskiej młodzieży. Jest ona bardziej tradycyjna i konwencjonalna w swoich wyborach, mniej rozpieszczana przez życie. Jednocześnie problemem tej młodzieży jest to, że jej wysokie aspiracje edukacyjne i zawodowe zbyt często nie mogą być realizowane ani na wsi, ani poza nią. Ważnym czynnikiem określającym przebieg kariery życiowej młodzieży wiejskiej jest stygmat miejsca pochodzenia determinujący mniej ambitne wybory edukacyjne.

---

³¹ Z. Kwieciński, *Drogi szkolne młodzieży a środowisko*, Warszawa 1980.

³² M. Szymański, *Selekcyjne funkcje szkolnictwa a struktura społeczna*, Warszawa 1996.

³³ I. Białecki, *Szanse na kształcenie i polityka edukacyjna. Perspektywa równości i sprawiedliwości społecznej*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” nr 7/2003, s. 12.

Świat, w którym żyjemy, a przede wszystkim rynek pracy wymaga od młodego człowieka, który zaczyna się w nim poruszać, kompetencji, które dużo łatwiej zdobyć w dużym mieście niż na wsi, takich jak: umiejętność autoprezentacji czy komunikacji. Młodzież ze środowiska wiejskiego rzadko widzi w swoim otoczeniu przykłady dowodzące, że aktywność jest kluczem do sukcesu. Niewiele robi z własnej inicjatywy, często nie realizuje własnych pomysłów, nie wierzy, że może coś osiągnąć. Poszukując uwarunkowań utrudniających realizację aspiracji życiowych młodzieży wiejskiej, warto także zwrócić uwagę na czynniki, które tkwią w poziomie umiejętności społecznych, takich jak praca w grupie lub autoprezentacja, w bierności, z którą trudno jest sobie poradzić w małej miejscowości, a także w przekonaniu, że wieś i małe miasto są gorsze od dużego miasta. Zadaniem szkół i innych placówek kulturalno-oświatowych w środowisku wiejskim, a także zatrudnionych tam nauczycieli, wychowawców, jest podejmowanie działań na rzecz młodych ludzi, stwarzanie im możliwości ćwiczenia wspomnianych umiejętności, które stają się niezwykle potrzebne we właściwym funkcjonowaniu w otaczającym nas świecie.

Podsumowanie

W sytuacji obserwowanego obecnie wysokiego poziomu aspiracji młodzieży (również ze środowiska wiejskiego) warto zastanowić się nad tym, jak stworzyć odpowiednie warunki do ich realizacji. Wobec obserwowanego nadal zjawiska nierówności dostępu do wykształcenia i pojawiających się nowych barier w dostępie do edukacji, problem wydaje się aktualny i ważny. Na kształtowanie się aspiracji życiowych młodzieży oraz na szanse ich realizacji wpływa wiele uwarunkowań środowiskowych. Najważniejsze z nich to: czynniki rodzinne (status społeczno-ekonomiczny rodziny, aspiracje rodziców, ich świadomość pedagogiczna) oraz warunki edukacji, jakie stwarza szkoła i środowisko lokalne (np. dostęp do szkół i przedszkoli oraz zasoby, jakimi dysponują, oferta zajęć pozalekcyjnych, liczba i rozmieszczenie innych placówek kulturalno-oświatowych). Najtrudniej jest poprawić warunki życia rodzin wiejskich, możliwe są jednak pewne działania wspierające. Dążyć do niwelowania lub przynajmniej ograniczania wpływu pochodzenia i statusu rodziny na aspiracje życiowe i szanse edukacyjne dzieci i młodzieży można poprzez wyrównawczy system pozarodzinnych instytucji inwestujących w człowieka, na to możemy mieć realny wpływ.

Zdaniem K. Szafraniec dobra edukacja może niczego nie gwarantuje, ale zwiększa znacznie pole wyborów życiowych i daje szansę. Niskie niesprecyzowane aspiracje stwarzają niebezpieczeństwo niedojrzałych i z reguły złych decyzji życiowych. Błądzenie młodzieży wiejskiej po ścieżkach edukacyjnych wynika nie tyle z jej niedojrzałości, co z braku sprzyjających okoliczności życiowych³⁴.

Wsparciem w działaniach wyrównujących szansę w dostępie do edukacji mogą być środki unijne. Europejski Fundusz Społeczny stwarza możliwości wykorzystywania ich także na cele związane z edukacją. Dużą rolę do odegrania w tej kwestii mają samorządy lokalne w gminach wiejskich i szkoły na ich terenie. Warto podejmować współpracę i częściej próbować włączać się w różnego rodzaju projekty pozwalające na korzystanie z środków unijnych, np. w programy „wyrównujące szansę edukacyjne dzieci z terenów wiejskich” związane z organizowaniem edukacji przedszkolnej, dodatkowych zajęć w szkołach, a także pozyskiwania wsparcia finansowego w postaci stypendiów dla dzieci. Warto zastanowić się jak wykorzystać potencjał tkwiący w młodzieży, w jaki sposób ich zaktywizować, jak wykorzystać możliwości infrastrukturalne na terenie gminy. Potrzebne jest także myślenie długofalowe w tym zakresie, dające możliwości utrzymania podjętych działań, a także powstawania, budowania nowych.

Zdaniem B. Matyjas bardzo ważne jest podejmowanie przez państwo wszelkich działań, które wyrównywałyby szansę edukacyjne, gdyż przekładają się one na sukces życiowy i społeczny awans poszczególnych jednostek i całych społeczności. Wskazówki i konkretne rozwiązania w tym zakresie proponuje Unia Europejska w sformułowanych założeniach polityki edukacyjnej. Polska także opracowała własne, należy je tylko wdrożyć w życie³⁵.

Tak długo, jak będzie istniało zróżnicowanie warunków życia na wsi i w mieście (niekorzystne dla terenów wiejskich), trudno będzie mówić o wyrównanym poziomie aspiracji między uczniami z terenów wiejskich i miejskich, o idealnej równości w dostępie do kształcenia³⁶. Wydaje się mało realne żądanie od szkoły całkowitego wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży. Należy jednak dążyć do ich zmniejszenia oraz strać się, aby się nie pogłębiały. Zapewnie-

---

³⁴ K. Szafraniec, *Ludzie – podstawowy kapitał polskiej wsi*, w: *Przyszłość wsi polskiej. Wizje, strategie, koncepcje*, red. L. Kolarska-Bobińska, A. Rosner, J. Wilkin, Warszawa 2001, s. 126.

³⁵ B. Matyjas, *Szansę edukacyjne dzieci i młodzieży ze środowiska wiejskiego*, „Edukacja” 2010, nr 4, s. 35.

³⁶ K. Palka, *Uwarunkowania aspiracji życiowych*, s. 239.

nie równych szans nie zależy bowiem wyłącznie od poziomu pracy szkoły, ale również od tempa przewyższania nierówności społecznych. Zdaniem Z. Kwiecińskiego „obowiązkiem państwa, elit politycznych i wszystkich podmiotów edukacyjnych jest organizowanie oświaty powszechnej i równo dostępnej dla wszystkich, niezależnie od położenia wyjściowego rodziny [...] zróżnicowanie startu edukacyjnego, jego przebiegu i rezultatu w wielkiej mierze nie jest zawinione przez jednostkę, lecz przez okoliczności przez nią zastane”³⁷.

BIBLIOGRAFIA:

- Bednarski H., *Edukacja wielokulturowa dla globalizującego się świata*, w: *Edukacja ustawiczna dorosłych w europejskiej przestrzeni kształcenia z perspektywy polskich doświadczeń*, red. M. Pakuła, A Dudak, Lublin 2009.
- Bialecki I., *Nierówności edukacyjne, badania, polityka*, w: *Wartości, polityka, społeczeństwo*, red. M. Zahorska, E. Nasalska, Warszawa 2009.
- Bialecki I., *Szanse na kształcenie i polityka edukacyjna. Perspektywa równości i sprawiedliwości społecznej*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” nr 7/2003.
- Borowicz R., *Nierówności społeczne w dostępie do wykształcenia. Casus Suwalszczyzny*, Olecko 2000.
- CBOS, *Aspiracje i motywacje edukacyjne Polaków w latach 1993–2009. Komunikat z badań*, Warszawa 2009.
- CBOS, *Wydatki rodziców na edukację dzieci. Komunikat z badań*, Warszawa 2010.
- Chrzanowska I., *Zaniedbane obszary edukacji – pomiędzy pedagogiką a pedagogiką specjalną*, Kraków 2009.
- CKE, *Osiągnięcia uczniów kończących szkołę podstawową w roku 2010. Sprawozdanie ze sprawdzianu 2010*, Łódź 2010, na www.cke.edu.pl, [18.06.2011].
- Diagnoza społeczna*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2009.
- Dolata R., *Szkoła – segregacje, nierówności*, Warszawa 2008.
- Domalewski J., *Drogi szkolne młodzieży miejskiej i wiejskiej – uwarunkowania i konsekwencje*, w: *Rocznik Lubuski*, t. 34, cz. 1, red. E. Narkiewicz-Niedbalec, Zielona Góra 2008.
- Domalewski J., Mikiewicz P., Wasilewski K., *Segmentacja społeczna na wyjściu ze szkoły średniej*, w: *Młodość i oświata za burtą przemian*, red. K. Szafraniec, Toruń 2008.
- Domalewski J., *Szanse edukacyjne na obszarach wiejskich – głos w debacie*, w: *Potencjał obszarów wiejskich szansą rozwoju*, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospoli-

---

³⁷ Z. Kwieciński, *Wyrównywanie szans edukacyjnych: główne strategie*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” nr 1/2003, s. 3–7.

- tej Polskiej, „Biuletyn Forum Debaty Publicznej”, 2011/6, Warszawa 2011, na <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/potencjal-obszarow-wiejskich-szansarozwoju>, [15.03.2012].
- Forma P., *Rodzina wielodzietna jako środowisko wychowawczo-edukacyjne. Diagnoza i możliwości wsparcia (na przykładzie województwa świętokrzyskiego)*, Kraków 2011.
- Giza A. (red.), *Edukacja małych dzieci. Standardy, bariery, szanse*, Fundacja Rozwoju Dzieci J. A. Komeńskiego, Warszawa 2010.
- GUS, *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010/2011*, Warszawa 2011, na www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/e_oswiata_i_wychowanie_2010-2011. [16.07.2012]
- GUS, *Syntetyczna charakterystyka polskiej wsi w świetle statystyki publicznej*, w: *Potencjał obszarów wiejskich szansą rozwoju*, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, „Biuletyn Forum Debaty Publicznej” 2011/6, Warszawa 2011, na <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/potencjal-obszarow-wiejskich-szansarozwoju>, [10.09.2012].
- GUS, *Szanse edukacyjne na obszarach wiejskich*, w: *Potencjał obszarów wiejskich szansą rozwoju*, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, „Biuletyn Forum Debaty Publicznej”, 2011/6, Warszawa 2011, na <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/potencjal-obszarow-wiejskich-szansarozwoju>, [15.03.2012].
- Kołaczek B., *Inwestycje w młode pokolenie i zasada równych szans w polityce rodzinnej i edukacyjnej*, „Polityka Społeczna” nr 8/2007.
- Konarzewski K., *Osiągnięcia szkolne polskich trzecioklasistów w perspektywie międzynarodowej*, Warszawa 2012.
- Kozakiewicz M., *Bariery awansu poprzez wykształcenie*, Warszawa 1973.
- Kwieciński Z., *Drogi szkolne młodzieży a środowisko*, Warszawa 1980.
- Kwieciński Z., *Wyrównywanie szans edukacyjnych: główne strategie*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” nr 1/2003.
- Matyjas B., *Dzieciństwo na wsi. Warunki życia i edukacji*, Kraków 2012.
- Matyjas B., *Szanse edukacyjne dzieci i młodzieży ze środowiska wiejskiego*, „Edukacja” nr 4/2010.
- Nowak A., *Bariery dostępu do edukacji ludności wiejskiej a reforma edukacji*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” z. 9, Rzeszów 2006.
- Palka K., *Środowisko wiejskie jako wyznacznik aspiracji edukacyjnych i zawodowych gimnazjalistów*, w: *Ku dobrej szkole*, t. 2, red. C. Plewka, Radom 2009.
- Palka K., *Uwarunkowania aspiracji życiowych uczniów gimnazjów wiejskich i miejskich*, Kielce 2010.
- Pilch T., *Spory o szkołę. Pomiędzy tradycją a wyzwaniem współczesności*, Warszawa 1999.
- Szafraniec K., *Ludzie – podstawowy kapitał polskiej wsi*, w: *Przyszłość wsi polskiej. Wizje, strategie, koncepcje*, red. L. Kolarska-Bobińska, A. Rosner, J. Wilkina, Warszawa 2001.

Szafraniec K., Boni M. (red.), *Raport Młodzi 2011*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, na http://kprm.gov.pl/Mlodzi_2011_alfa.pdf, [12.09.2011].

Szymański M., *Selekcyjne funkcje szkolnictwa a struktura społeczna*, Warszawa 1996.

Szymański M., *W poszukiwaniu drogi. Szanse i problemy edukacji w Polsce*, Kraków 2004.

STRESZCZENIE

W artykule podjęto problematykę aspiracji życiowych i szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze środowiska wiejskiego oraz ich uwarunkowań. Autorka chciała zasygnalizować istnienie pewnych czynników i zjawisk, mogących stanowić bariery w dostępie do odpowiedniego poziomu i jakości edukacji, co związane jest z szerszą problematyką „nierówności oświatowych”, czy „dostępu do edukacji”. Pomimo odnotowywanego wzrostu poziomu aspiracji edukacyjnych młodzieży zarówno ze środowiska miejskiego jak i wiejskiego, jak i wyraźnego wzrostu poziomu wykształcenia naszego społeczeństwa, nadal obserwuje się znaczną przewagę studentów pochodzących z miasta nad studentami z terenów wiejskich zwłaszcza w tzw. dobrych uczelniach czy szkołach średnich.

SŁOWA KLUCZOWE: aspiracje młodzieży, nierówności szans edukacyjnych, środowisko wiejskie.

SUMMARY

The article discusses life aspirations and educational opportunities of children and young people from the rural environment and their circumstances. The author wanted to indicate the existence of a number of factors and events that may constitute barriers to access to the appropriate level and quality of education, which is connected with broader issues “educational inequality” or “access to education”. Despite the noticed increase in the level of young people’s educational aspirations of both in the urban and rural environment, and a marked increase in the level of education in our society, there is still a significant advantage of students coming out of the city over students from rural areas especially in the so-called good universities, or high schools.

KEY WORDS: young people aspirations, inequality of educational chances, rural areas.